

องค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์
และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

Knowledge of Bambo Handicrafts and Local Knowledge for
Product Development and Creative Value Creation in The Economy

พศิน นนทพ่าย¹ และพุลศักดิ์ โกสิยวัฒน์²

¹กรรมการผู้จัดการบริษัท พศิน ดีเวลลอปเม้นท์ (2007) จำกัด

²ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the context of knowledge of bamboo handicrafts from local wisdom to develop bamboo handicraft products to increase creative economic value. 2) to study the factors that affect the development of local wisdom for the development of bamboo handicraft products to increase creative economic value. 3) to find the ways to develop local wisdom for the development of bamboo handicraft products to increase creative economic value. Gathering information from community enterprises that use bamboo in bamboo handicrafts. In the area of Prachinburi Province, 400 people, the instrument used for data collection was a questionnaire. The statistics used in data analysis was descriptive statistics. As for the qualitative research, the researcher conducted the documentary research, and interviewed 5 owners of bamboo garden, 5 community leaders, 5 village philosophers and 5 community enterprise groups. Data were analyzed using content analysis. The results of the study were as follow:

1) Context of knowledge about bamboo handicrafts, creative economy development, there is no fixed equation or any formula. The guidelines for policy development in different countries are therefore different according to the cultural, social and economic context of that country not matter what age it may be used in Thailand.

2) The management of local wisdom in general, in all 6 aspects, has an average level of high level are 4 aspects of knowledge management of local wisdom in wicker handicraft. The average value is at the medium level, and product development and value creation in creative economy. There are 4 aspects, with a high level of average value.

3) Guidelines for the development of local wisdom for the development of bamboo handicraft products in order to increase creative economic value must therefore give priority to corporate social responsibility first next is to develop the creative economy and must have participation of local people

Keywords : bamboo handicrafts/ Creation value added in the creative economy/ Local knowledge

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทขององค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ 2) เพื่อศึกษาระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ รวบรวมข้อมูลจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ใช้ไม้ไผ่ในงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สถิติเชิงพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงเอกสาร และสัมภาษณ์เจ้าของสวนไม้จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน จำนวน 5 คน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 5 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1) บริบทองค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังไม่มีสูตรสำเร็จใดๆ ที่ดีที่สุด ดังนั้นแนวทางการกำหนดนโยบายพัฒนาในประเทศต่างๆ จึงล้วนแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็ไม่อาจจะนำมาใช้กับประเทศไทยได้ทั้งหมด เราจึงทำได้เพียงแค่เรียนรู้ ศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ และนำประสบการณ์ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความผิดพลาดของประเทศอื่น มาเป็นบทเรียนและปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2) การจัดการด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานมี 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่ม เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มี 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

3) แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ จึงต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมท้องถิ่นเป็นลำดับแรก รองลงมาต้องพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และจะต้องมีส่วนร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่น

คำสำคัญ : หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงอุตสาหกรรมได้ให้ความหมายของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ข้อกำหนดคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นข้อกำหนดที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน เหมาะกับสภาพการผลิตของชุมชนโดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) กระทรวงอุตสาหกรรมโดยจะกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และจัดทำข้อกำหนดที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชน และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยมีแนวทางปฏิบัติได้โดยง่าย การรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนคือการให้การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของผู้ผลิตในชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันประกอบกิจการใดกิจการหนึ่งหรือชุมชนในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดเลือกจากจังหวัดและหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำนักงาน

มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหรือสำนักงานอุตสาหกรรมทุกจังหวัดทั่วประเทศและตามที่ได้ประกาศกำหนดไว้ จะแสดงเครื่องหมายมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนกับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง (สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2555)

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ได้กล่าวถึงความ เป็นมาของการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนว่าการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเกิดจากการที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) ได้จัดทำโครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือระดับพื้นที่บ้านที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ขณะเดียวกันรัฐบาลมีนโยบายจัดตั้งโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อผลิตจำหน่ายสู่ตลาด

ผู้บริโภคนั้นโครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องและสนับสนุนในด้านมาตรฐานและการรับรองคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ได้จากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ยอมรับและสามารถประกันคุณภาพให้กับผู้บริโภค ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่เชื่อมโยงผลิตภัณฑ์จากชุมชนสู่ตลาดผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการดังนี้ (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2557)

1. ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายการรับรอง
2. เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
3. เพื่อเน้นให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืนอีกทั้งสนับสนุนนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

เมื่อกล่าวถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านหัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการเพื่อตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ของชุมชนและเพื่อแสดงเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ในการยืนยันคุณภาพให้กับผู้ซื้อ และเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งที่จะนำไปเสนอขอเพื่อรับการคัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยต่อไป ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักเกณฑ์ดังกล่าวเพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมจักสานจากไม้ไผ่ที่ผ่านกระบวนการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่สร้างขึ้นเพื่อให้การดำเนินการสอดคล้องและเป็นมาตรฐานเดียวกันกับหลักการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่กำหนดและใช้เป็นมาตรฐานเพื่อนำผลิตภัณฑ์เข้ารับการคัดสรรฯ เป็นสินค้า OTOP ต่อไป นอกจากนี้เพื่อเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นให้ท้องถิ่นหรือชุมชนต่างๆ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์งานจักสานไม้ไผ่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อพัฒนาสู่งานอาชีพได้อย่างยั่งยืนต่อไป

เมื่อกล่าวถึงการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ มีผลให้ชุมชนมีความรู้และความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาตลอดจนชุมชนต้องมีการเพิ่มพูนความรู้ที่จำเป็นหรือสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เช่น ด้านการอาชีพการพัฒนาความรู้เทคโนโลยีพื้นฐานเพื่อนำมาใช้ในการทำงานให้กับชุมชนเพราะการเรียนรู้ลักษณะนี้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้จากการปฏิบัติและประสบการณ์ตรง เรียนรู้จากการร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่มก้อนจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ความรู้เช่นนี้เป็นความรู้จริงเป็นความ

รู้ชั้นสูงที่เรียกว่าปัญญาซึ่งใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชนหรือสามารถสร้างการพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ซึ่งการจัดแบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นนักวิชาการได้จัดแบ่งหลากหลายทัศนะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวความคิดและจุดประสงค์ของการศึกษาหรือการนำไปใช้ของแต่ละท่าน แต่ก็สามารถสรุปได้ว่าการแบ่งประเภทหรือสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการพยายามในการจัดกลุ่มหรือกำหนดประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาเรียนรู้โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเภทจะมีลักษณะหรือองค์ประกอบของภูมิปัญญาที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายกันซึ่งง่ายต่อการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาต่อยอดจากงานวิจัยในระดับปริญญาโทของนักวิจัยเองซึ่งได้ศึกษาในเรื่องการพัฒนาสถาปัตยกรรมไม้ไผ่เพื่อการก่อสร้างอาคารถาวร ในการนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ไม้ไผ่มีประโยชน์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และสามารถใช้ประโยชน์จากการสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่ม โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานหัตถกรรมไม้ไผ่ซึ่งสามารถก่อให้เกิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนและท้องถิ่นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเทคนิควิธีการ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานจักสานไม้ไผ่ องค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นการศึกษาศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่นเพื่อกำหนดเป็นองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้พัฒนาชุมชนและท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

แนวคิดทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องจักสานการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการแสวงหาความคิดใหม่ๆ คัดเลือกความคิดที่เหมาะสม ค้นคว้าทดลองผลการทดสอบตลาด และการวางแผนการจัดจำหน่าย ชีระชัย สุขสุด (2544) ได้แบ่งขั้นตอนในการกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไว้ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) แสวงหาความคิดใหม่ ด้วยการเสาะแสวงหาความคิดแปลกใหม่ ภายใต้ขอบเขตของวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมหรือต้องการเลียนแบบผลิตภัณฑ์รายอื่น 2) คัดเลือกความคิด ต้องมีการกลั่นกรองคัดเลือกความคิดที่เหมาะสมที่กิจการจะนำไปเป็นผลิตภัณฑ์ 3) พัฒนาและทดสอบแนวความคิด เป็นการนำแนวคิดที่ได้รับการคัดเลือกมาพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์หนึ่ง สามารถแปลความแตกต่างกันไปสู่ตัวตนของผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันได้หลายรูปแบบ 4) วิเคราะห์เชิงธุรกิจเป็นขั้นตอนที่ผู้บริหารจะตัดสินใจว่าจะล้มเลิกหรือเดินหน้าผลิตภัณฑ์ออกมา คือ การวิเคราะห์ความสามารถในการสร้างผลตอบแทน

หรือถ้าให้แก่งกิจการ 5) พัฒนาผลิตภัณฑ์ หลังจากวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แล้วว่าผลิตภัณฑ์คุ้มค่าแก่การลงทุนและมีความเหมาะสมในเชิงธุรกิจจะทำการลงทุนเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาด 6) ทดสอบตลาด เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ไปทดสอบเพื่อศึกษาปฏิกิริยาของผู้บริโภคก่อนการผลิตเป็นจำนวนมาก และ 7) วางตลาดผลิตภัณฑ์เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริงๆ

อนุชิต กุลมาลา (2552) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องจักสานว่ามีแนวทางอยู่ 3 แนวทางคือ

1. พัฒนาโดยการยึดถือเอกลักษณ์รูปแบบดั้งเดิมเป็นหลัก มี 2 ลักษณะ คือ

1.1 คัดแปลงงานซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยเดิมให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน

1.2 นำงานที่มีประโยชน์อย่างหนึ่งมาประยุกต์ใช้อีกอย่างหนึ่งตามความเหมาะสมในปัจจุบัน

2. พัฒนาโดยนำมาเรียบเรียงเรื่องราวขึ้นใหม่

3. พัฒนาโดยยึดถือประโยชน์ใช้สอยปัจจุบัน

3.1 การพัฒนาโดยยึดถือเอกลักษณ์ของรูปแบบดั้งเดิมเป็นหลัก เป็นการพัฒนารูปแบบและประโยชน์ใช้สอยที่สามารถคงไว้ซึ่งศิลปะดั้งเดิมได้อย่างสูงสุด ทั้งนี้งานจักสานใหม่ก็ยังคงสื่อความหมายของวัฒนธรรมในปัจจุบันได้ มี 2 วิธีคือ

3.1.1 ทำได้โดยการดัดแปลงจักสานซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยเดิมให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ หรือประโยชน์ใช้สอยปัจจุบัน เช่น กระเป๋าถือใส่หมากพลู ซึ่งเป็นที่นิยมกันในหมู่สตรีสมัยก่อนมาดัดแปลงให้เป็นกระเป๋าถือสำหรับสตรีในปัจจุบัน แต่เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงไป สตรีในปัจจุบันจะถือกระเป๋า ติดตัวไปพร้อมทั้งใส่กระเป๋าใส่ต่างค์ผ้าเช็ดหน้า ฯลฯ ไว้ภายในกระเป๋านี้ ด้วยเหตุนี้จึงนิยมให้มีฝาปิดพร้อมที่ยึดเพื่อให้สอดคล้องกับความรู้สึทางด้านความปลอดภัย จะเห็นได้ว่าการจักสานใหม่นี้ได้เปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยแต่ดัดแปลงให้ประโยชน์ใช้สอยเก่าเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันเท่านั้นเอง ผลงานที่ได้มามีลักษณะของการประยุกต์รูปแบบที่ดีกล่าวคือ สามารถคงเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นของรูปทรงไว้ได้ในการที่ขึ้นรูปด้วยฐานหกเหลี่ยมด้านไม่เท่ามาเป็นปากรูปไข่ ส่วนหูจับนั้นก็สามารถจับลักษณะเด่นจากของเดิมเอาไว้ได้เช่นกัน โดยการให้หูเป็นส่วนหนึ่งงอกออกมาจากส่วนของลำตัว ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่ารูปทรงทั้งหมดมีเอกภาพเดียวกัน ส่วนการผลิตส่วนปากของกระเป๋าให้เล็กกลมนั้นเนื่องจากให้สะดวกสอดคล้องกับการที่ต้องปิดเปิดฝา จึงนับว่าเป็นตัวอย่างอันดีของการประยุกต์จักสานด้วยวิธีการนี้

3.1.2 ทำได้โดยการนำเอาจักสานที่มีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันอย่างหนึ่งมาประยุกต์ใช้มีประโยชน์ใช้สอยเป็นอีกอย่างหนึ่ง ทั้งยังสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยที่จักสานใหม่นี้มีลักษณะไม่เคอะเขิน หากแต่เป็นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานที่มีประโยชน์ใช้สอยใหม่ขึ้นมา

3.2 การพัฒนาโดยนำมาเรียบเรียงเรื่องราว ขึ้นใหม่ได้แก่ การที่นำเอาจักสานพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์ที่มีใช้จักสาน มีใช้ศิลปะพื้นบ้านมาประกอบกัน โดยให้มีประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกัน ดังตัวอย่างชุดรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีการประยุกต์ด้วยการปรุงแต่งเพิ่มเติม ทำให้การรับประทานอาหารดูมีพิธีรีตองขึ้น โดยการนำงานข้าวกระเบื้องเคลือบซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยในการเป็นภาชนะใส่อาหารอย่างสมบูรณ์แบบแล้วมาวางลงบนกระชาดสำหรับใส่ผลไม้ กับฝาชีครอบซึ่งได้ขนาดกันพอดีมาประกอบกันขึ้นเป็นเรื่องราวใหม่ คือ ชุดภาชนะสำหรับใส่อาหารพร้อมฝาครอบนั่นเอง ส่วนที่รองจานซึ่งประดิษฐ์ใหม่นี้มีไว้ประดับเท่านั้น

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้เป็นการลอกเลียนรูปแบบ หากแต่พัฒนางานจักสานที่ประยุกต์ใหม่นี้ให้มีประโยชน์ใช้สอยเดิมหรือคล้ายคลึงของเดิมเป็นการประยุกต์งานจักสานที่มีประโยชน์ใช้สอยสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่นปัจจุบันและยังคงไว้ซึ่งรูปทรงหรือลวดลายที่สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้จากการศึกษาแนวคิด ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน ในปัจจุบันคุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ จักสานลดน้อยลงจึงต้องมีการพัฒนาให้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเครื่องจักสานโดยการประยุกต์การนำวัสดุอื่นๆ มาเสริมเพื่อผลิตภัณฑ์จักสานมีความแข็งแรง มีความแปลกใหม่สร้างความน่าสนใจและด้านประโยชน์การใช้สอยและเพื่อการจำหน่ายด้วยดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเทคนิค วิธีการองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานจักสานไม้ไผ่ องค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากผู้ทรงภูมิปัญญา ในท้องถิ่นตลอดจนเป็นการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนเพื่อกำหนดเป็นองค์ความรู้ไปใช้พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน วิสาหกิจชุมชนที่ใช้ไม้ไผ่ในงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ในพื้นที่จังหวัด

ปราจีนบุรีจำนวน 400 คน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกไม้และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในองค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก

ขอบเขตด้านเวลา

มิถุนายน-ตุลาคม พ.ศ. 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สำหรับการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ที่ศึกษาคือจังหวัดปราจีนบุรี กำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมายไว้ คือ 1) เจ้าของสวนไม้ จำนวน 5 คน 2) ผู้นำชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 5 คน โดยดำเนินการกระบวนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง เนื่องจากผู้ศึกษาไม่ขอจำกัดในเรื่องของระยะเวลาการศึกษา จึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือการสัมภาษณ์โดยกำหนดตัวผู้ตอบเป็นการเฉพาะเจาะจงเพราะผู้ตอบเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ศึกษา ซึ่งบุคคลประเภทนี้เรียกว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อันเป็นการเลือกตัวอย่างที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการพิจารณาเลือกตัวอย่างด้วยตนเองเพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพมาดำเนินการประมวลผลข้อมูลอันนำไปสู่ข้อค้นพบต่อไป

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ใช้ไม้ไผ่ในงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงโดยไม่อาศัยความน่าจะเป็น เนื่องจากพื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกไม้ไผ่และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างองค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่จากผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการสร้าง คือ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดประเด็นในการสอบถาม 3) กำหนดรูปแบบสอบถาม 4) สร้างแบบสอบถามตามประเด็นและรูปแบบคำถามที่กำหนด 5) แบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา 6) นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไข 7) พิจารณาปรับข้อคำถามมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น 8) พิมพ์

แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์คำถามเหมือนกันทุกคนและการศึกษาจากข้อมูลที่มีผู้บันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น โดยลักษณะข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ จากผู้ให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์มีลักษณะคล้ายกับการใช้แบบสอบถามโดยกำหนดเป็นคำถามปลายเปิดคำถามต่างๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้วเป็นการสัมภาษณ์ ที่มีคำถามและข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัวจะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน มีลำดับขั้นตอนเหมือนกัน
2. ข้อมูลทุติยภูมิเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการต่างๆ และสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การรวบรวมข้อมูล

สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศและกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มโดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

1. เมื่อผู้ศึกษาได้สร้างแบบสัมภาษณ์ และทำการทดสอบแบบสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง
2. ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความเรียบร้อยของแบบสัมภาษณ์และทำการศึกษาและนำข้อมูลคำตอบที่สมบูรณ์ในแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวที่สมบูรณ์ไปวิเคราะห์หาข้อมูลทางขั้นตอนเชิงคุณภาพต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่างๆ โดยใช้วิธีดำเนินการศึกษา 2 วิธี คือ

- 1) วิธีการวิจัยเอกสาร เป็นการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปจากหนังสือเอกสารวิชาการต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องวารสาร

บทความ และสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) วิธีวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่แน่นอน ในการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้นไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือสำหรับการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับในส่วนของแบบสอบถามแบบประเมินค่า โดยแบ่งเป็น 5 ระดับตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตารางที่ 1 การกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน

ระดับการให้ความสำคัญ	คะแนน
มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

ในการแปลความหมายข้อมูลใช้เกณฑ์การวัดระดับโดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยอาศัยขอบเขตของคะแนน 1, 2, 3, 4, และ 5 แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด (วิชิต อุ๋อัน, 2550) ดังต่อไปนี้

ระดับ 1 ค่าเฉลี่ย 1.00–1.80 หมายถึง น้อยที่สุด ระดับ 2 ค่าเฉลี่ย 1.81–2.60 หมายถึง น้อย ระดับ 3 ค่าเฉลี่ย 2.61–3.40 หมายถึง ปานกลาง ระดับ 4 ค่าเฉลี่ย 3.41–4.20 หมายถึง มาก ระดับ 5 ค่าเฉลี่ย 4.21–5.00 หมายถึง มากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 3–50 ปี คิดเป็นร้อยละ 55 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 44 มีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 34 มีรายได้ต่อเดือน 10,001–20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32

ค่าเฉลี่ยเลขคณิตด้านการจัดการด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการถ่ายทอดความรู้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านการจัดเก็บความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำยสุดด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญา ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยเลขคณิตด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาด้านวัฒนธรรมองค์กรด้านโครงสร้างพื้นฐาน และทำยสุดด้านภาวะผู้นำ

ค่าเฉลี่ยเลขคณิตด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และทำยสุดการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการจัดการด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมาด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และทำยสุดด้านการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ตามลำดับ

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังไม่ประสบความสำเร็จใดๆ ที่ดีที่สุด ดังนั้นแนวทางการกำหนดนโยบายพัฒนา ในประเทศต่างๆ จึงล้วนแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ ไม่อาจจะนำมาใช้กับประเทศไทยได้ทั้งหมด เราจึงศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ และนำประสบการณ์ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลวหรือผิดพลาดของประเทศอื่น มาเป็นบทเรียนและปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย ซึ่งมีมิติของประเทศไทยนั้นแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จึงต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมในท้องถิ่นควรพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

อภิปรายผล

บริบทขององค์ความรู้ด้านงานหัตถกรรมจักสาน ไม้ไผ่จากผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ก็ไม่มีสมการ ที่ตายตัวหรือสูตรสำเร็จใดๆ แนวทางการกำหนดนโยบายพัฒนาในประเทศต่างๆ จึงล้วนแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ นโยบายที่ใช้ในสหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ หรือประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะในยุคใดก็ไม่อาจจะนำมาใช้กับประเทศไทยได้ทั้งหมด เราทำได้เพียงแค่เรียนรู้ ศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ และนำประสบการณ์ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความผิดพลาดของ

ประเทศอื่น มาเป็นบทเรียนและปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์กลายเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการถ่ายทอดความรู้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาด้านการจัดเก็บความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านกระบวนการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และท้ายสุดด้านองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับ

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน มี 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณารายด้านเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยพบว่า ด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และท้ายสุดด้านภาวะผู้นำ ตามลำดับ

ระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่ม เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มี 4 ด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาด้านการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และท้ายสุดการมีส่วนร่วมตามลำดับ

จากผลการวิจัย สอดคล้องกับ จิรวัดน์ นาคพนม (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง มีองค์ประกอบสำคัญด้วยกัน 3 ส่วน คือ องค์ประกอบที่ 1 ค่านิยมของการจักสาน องค์ประกอบที่ 2 องค์ความรู้ด้านการจักสาน และองค์ประกอบที่ 3 วิธีการสอนการจักสาน และผลจากการทดลองปฏิบัติการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง โดยผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดใช้กระบวนการ 3 องค์ประกอบดังกล่าว พบว่า ผู้เรียนสามารถผลิตผลงานกระเป๋าถือสตรีได้ทุกคน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีพอใช้ ผลจากการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความรัก ความชอบ มีความศรัทธา มีทัศนคติ และเกิดค่านิยมในการจักสาน มีความรู้ความเข้าใจ บอกได้ปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เกิดทักษะในเรื่องการจักสานจนสามารถนำไปทำต่อ และผลิตผลงานได้อย่างมีคุณภาพนำไปสู่การประกอบอาชีพได้ และผลจากการทดลองปฏิบัติการ พบว่า การพัฒนาแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทองโดยใช้กระบวนการ 3

องค์ประกอบนี้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้สอนจะต้องทำตามขั้นตอนของการถ่ายทอดที่ละขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ และสอดคล้องกับ วัชรา ทองหยอด (2550) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์งานจักสานตำบลปาง อำเภอสาร์ภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษา พบว่า กระบวนการผลิตจักสานตำบลปางมีมานานแล้ว โดยใช้ไม้ไผ่จนกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวบ้าน โดยจะทำงานในเวลาว่างจากทำไร่ทำนา ซึ่งทำไว้ใช้ในครอบครัว ต่อมามีการทำเพื่อขายในชุมชน หรือนำไปแลกเปลี่ยนของจากที่อื่น และมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความแปลกใหม่ สวยงามมากขึ้น จึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างงานและเสริมรายได้ให้แก่ชาวบ้านเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับ สุภาพร ชาววัง (2552) ได้วิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเครื่องจักสานเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษา พบว่าการพัฒนาผู้ประกอบการจะต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะความสามารถ และประสบการณ์เพื่อให้ผลิตภัณฑ์จักสานที่ผลิตมีคุณภาพได้มาตรฐานซึ่งต้องมีการเรียนรู้ การเลือกวัตถุดิบ การออกแบบ การทำลวดลาย จักสาน การย้อมสี การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ออกแบบผลิตภัณฑ์สรุปเป็นความรู้ใหม่แล้ว จึงนำความรู้ใหม่นั้นมาพัฒนาคุณภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จะเพิ่มมูลค่าในด้านการขายที่ได้แสดงถึงภูมิปัญญา และความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มภายในท้องถิ่น และสอดคล้องกับ วิชา แก้วปานกัน (2552) ได้ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ในจังหวัดนครราชสีมาจากผลการศึกษาพบว่า มีการอนุรักษ์ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและการพัฒนาวัตถุดิบ โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ และหาขายที่ใช้ทำผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่หน่วยงานราชการระดับจังหวัดให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการบำรุงรักษาป่าไม้ธรรมชาติและวิธีการทำผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมและจัดท้าวสดอุปกรณ์และเครื่องมือ ที่ให้ความสะดวกในการเพิ่มผลผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสิ่งสำคัญคือควรพัฒนาลวดลายผลิตภัณฑ์ ที่เกิดจากความคิดริเริ่มและประสบการณ์เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาดด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ควรกำหนดและส่งเสริมเกณฑ์มาตรฐานเพื่อการรับรองคุณภาพโดยการแสดงเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้า OTOP ด้านประโยชน์ใช้สอยควรจัดทำให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นส่วนด้านการบรรจุภัณฑ์ควรทำบรรจุภัณฑ์ที่แข็งแรงและสวยงามเพื่อป้องกันการชำรุดและเพื่อดึงดูดความสนใจ ผลิตภัณฑ์ควรเคลื่อนย้ายได้สะดวกและราคาบรรจุภัณฑ์ควรสอดคล้องกับราคาผลิตภัณฑ์ด้วย และยังคงสอดคล้องกับ อนุชิต กุลมลา (2552) จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ จัดหาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เน้นเอกลักษณ์ตามแบบบรรพบุรุษรูปแบบเดิมแต่เน้นการใช้ประโยชน์ใช้สอยหลายอย่าง นำลวดลายจากผลิตภัณฑ์จักสานชนิดอื่นมาประยุกต์รูปทรงและลวดลาย นำวัสดุอื่นมาประดับตกแต่งให้เกิดความแปลกใหม่ยึดความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์และศักยภาพของผู้ผลิตควรตอบสนองต่อวิถีชีวิตชุมชนและสอดคล้องกับ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2553) ได้วิจัยเรื่องแบบอย่างในการพัฒนาอาชีพเครื่องจักสานอำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรีจากผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานกลุ่มอาชีพจักสานพบว่า ควรอนุรักษ์หรือคงความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจักสานแต่ละกลุ่มไว้ให้เป็นอย่างดี เพราะความโดดเด่นผลงานของแต่ละกลุ่มจักสานไม่เหมือนกันงานจักสานที่พบเจอจะสามารถบอกแหล่งที่มาได้ว่า ผลิตจากกลุ่มจักสานที่ใด และด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า กลุ่มอาชีพจักสานควรให้ความสำคัญต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น ควรมีการวางแผนสำหรับการสืบทอดอาชีพจักสาน เพื่อให้กลุ่มคงอยู่ได้ตลอดไปมิฉะนั้นแล้ว กลุ่มอาจจะล่มสลาย เพราะงานจักสานต้องมีการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ เป็นการสะสมประสบการณ์แล้วสืบทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อไป ในลักษณะครูสอนศิษย์ พ่อสอนลูก พี่สอนน้องต่อไปเรื่อยๆ ด้วยการฝึกจนปฏิบัติจริง ส่วนเรื่องปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานพบว่า ปัญหาของกลุ่มอาชีพจักสานก็จะมีขึ้นตลอดทุกยุคสมัย แต่ลักษณะของปัญหาช่วงระยะเวลาของการรวมตัว มีปัญหาด้านการขาดทักษะฝีมือของสมาชิก กลุ่มได้ร่วมกันแก้ไขในสิ่งที่ทำเองได้กลุ่มก็ดำเนินการเอง เพราะว่าต้องอาศัยการฝึกฝนของแต่ละคนอาศัยร่วมกันฝึกสอนเพื่อพัฒนาฝีมือของแต่ละคน และยังคงสอดคล้องกับเอกพงศ์ อินเกื้อ ประชาพิจักษณ์ และอาณัติ ศิริพิชญตระกูล (2554) ได้ทำการศึกษาพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมจักสานสำหรับสร้างแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อความยั่งยืนของจังหวัดอ่างทองผลการศึกษาพบว่า กระบวนการผลิตงานหัตถกรรมจักสานยังเป็นกระบวนการผลิตที่เกิดจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาภายในครอบครัว แต่เมื่อกระแสสังคมเปลี่ยนไป ความต้องการของผู้บริโภคมีมากขึ้น งานหัตถกรรมเกิดการแข่งขันมากขึ้น การสร้างสรรค์งานหัตถกรรมจึงเป็นเพียงการผลิตตามคำสั่งทำให้รูปแบบ การพัฒนาหัตถกรรมจักสานไม่ได้เกิดจากการสร้างสรรค์เท่าที่ควร ชุมชนเป็นเพียงฐานการผลิตให้กับนายทุน ส่วนวิธีการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมจักสานไม่ใช้พื้นฐานของหัตถกรรมอุตสาหกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลือกใช้เทคนิคหรือกระบวนการผลิตตามภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมกับการใช้เทคโนโลยีที่เรียบง่ายหรือวัสดุทางอุตสาหกรรม จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างสรรค์งานหัตถกรรมให้ได้รวดเร็ว มีคุณภาพ สามารถแข่งขันกับ

ความต้องการของตลาดโลกได้ และยังคงสอดคล้องกับ อนุชิต กลุมมาลา (2552) การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านจักสานไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่างจากการศึกษา พบว่า องค์ความรู้งานจักสานที่สืบทอดต่อกันมา ได้แก่ การปลูกไผ่ การสังเกตชนิดของไผ่ และอายุไผ่ การคัดเลือกไผ่สีสุก การตัดไผ่ฤดูกาลและวันตัดไผ่ และการเก็บรักษาไม้ไผ่ องค์ความรู้เหล่านี้เกิดจากประสบการณ์จึงได้เส้นตอกที่มีคุณภาพเหนียวและทนทาน ลวดลายที่นิยม คือ ลายแม่บทกรรมวิธีที่ทำให้เกิดความคงทนและเพื่อป้องกันเชื้อราและมอด ได้แก่ การรมควันและการทาน้ำมันยางหรือครั่ง ปัจจุบันการผลิตยังคงสืบทอดองค์ความรู้เดิมแต่เมื่อผลิตเป็นสินค้าจึงมีความประณีตยิ่งขึ้น มีการจักตอกด้วยเครื่องรีด การสานลวดลายใหม่ การเคลือบเงาด้วยสารสังเคราะห์การย้อมด้วยสีเคมี และประกอบด้วยวัสดุอื่นเพื่อให้ชิ้นงานมีคุณค่ามากขึ้น และยังคงสอดคล้องกับสุภาพร ชาววัง (2552) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเครื่องจักสานเชิงพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลานเพื่อปฏิบัติสืบทอดกันมา กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่ (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอกเพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่มและนำไปสู่ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ (4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและเป็นทางการ และ เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประสบความสำเร็จมี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ 1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ 2) วัฒนธรรมองค์กร 3) ภาวะผู้นำ และ 4) โครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย คือการพึ่งตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ผลิตเครื่องจักสาน ซึ่งจากองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการนั้น นำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มองค์กรชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญ ได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และการมีใจรักในด้านการจักสาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรสร้างวัฒนธรรมองค์กรในท้องถิ่นให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อความยั่งยืน

2. ควรสรรหาผู้นำที่มีความรู้ความสามารถเพื่อประสานร่วมมือภายในชุมชนในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาในท้องถิ่น

3. ควรพัฒนาและปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนเพื่อความสะดวกในการพัฒนาภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จกสานหัตถกรรมไม้ไผ่เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรเพิ่มตัวแปรในการวิจัยเพื่อดูว่าตัวแปรใดบ้างที่นอกเหนือจากงานวิจัยนี้ที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองโดยศึกษาอิทธิพลด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุ

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบบริบทของพื้นที่อื่นเพื่อดูว่าผลการวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกันกับผลงานวิจัยฉบับนี้หรือไม่ อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

กนกพร ฉิมพลี. (2555). รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ สาขาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จริวัฒน์ นาคพนม. (2549). การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง. ปรึชญากการศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาการศึกษา ผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธีระชัย สุขสด. (2544). การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วัชร ทงหยอด. (2550). การพัฒนาผลิตภัณฑ์งานจักสาน ตำบลป่าบาง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วิจิต อุ่อ้น. (2550). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภา แก้วปานกัน. (2552). แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาหัตถกรรมเครื่องจักสานไม้ไผ่ในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2555). แผนแม่บทการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย พ.ศ. 2555-2574. (ออนไลน์). เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 21 มีนาคม 2562 จาก [http://www.oie.go.th/sites/default/files/attachments/industry plan/National_Industrial_Development Master Plan.pdf](http://www.oie.go.th/sites/default/files/attachments/industry_plan/National_Industrial_Development_Master_Plan.pdf).

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. (2557). มาตรฐาน : ข้อมูลทั่วไป. (ออนไลน์). เข้าถึงข้อมูลเมื่อ 20 มีนาคม 2562 จาก <http://app.tisi.go.th/standardization/definition.html>.

สุภาพร ขาววัง. (2552). การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาเครื่องจักสานเชิงพาณิชย์ จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อนุชิต กุลมาลา. (2552). การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านจักสานไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อัญชลี คงทอง. (2553). แบบอย่างในการพัฒนาอาชีพจักสานอำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

เอกพงษ์ อินแก้ว ประชา พิจักชา และอานัญ ศรีพิชญตระกูล. (2554). การศึกษาและพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมจักสานสำหรับสร้างแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อความยั่งยืนของจังหวัดอ่างทอง. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, กรุงเทพฯ.